

Bibliotektiltak mot barnefattigdom. Rapport til Kulturdepartementet etter tildelinger 2019. Nasjonalbiblioteket, mars 2021

Bakgrunn

Nasjonalbiblioteket ble tildelt kr. 10 mill. på statsbudsjettet for 2018 og kr. 5. mill. på budsjettet for 2019 til tiltak i bibliotek rettet mot barn og unge som vokser opp i inntektsfattige familier. Bakgrunnen for dette var at bibliotekene er nevnt som viktige møteplasser i kommunene i regjeringens strategi mot barnefattigdom¹. Formålet med tilskuddet var å utvikle kultur, deltakelse og møteplassfunksjonen for barn og unge i bibliotek. Det skulle gjøres en særskilt innsats for at barn og unge i inntektsfattige familier skal delta i tilbud sammen med jevnaldrende. Det ble oppfordret til et samarbeid med frivillige organisasjoner der det var hensiktsmessig.

Utlysning av midler

Nasjonalbiblioteket lyste midlene i to runder til «større satsinger i folkebibliotekene for å prøve ut nye metoder og tilnæringsmåter for å gi flere barn og unge tilgang til bibliotektilbud og for å kunne delta i organiserte aktiviteter, uavhengig av foreldrenes økonomi.» Kr. 10 mill. ble lyst ut i oktober 2018 og kr. 5 mill. i mai 2019. Det ble presisert at søknadsberettigede kommuner var de 23 kommunene² som Barne- og likestillingsdepartementet støttet i sin storbysatsing, og at Nasjonalbiblioteket ville tildele engangstilskudd i størrelsesorden fra kr. 200 000 og opp til kr. 2 mill. Totalt 19 kommuner søkte, og det er tildelt midler til 17 av dem. Tabellen nedenfor gir oversikt over tildelingene.

Kommune	Tildeling 1	Tildeling 2	Tildeling totalt
Arendal	500 000	300 000	800 000
Bergen	1 200 000	800 000	2 000 000
Bodø	500 000	600 000	1 100 000
Fredrikstad	500 000		500 000
Gjøvik	600 000		600 000
Halden		200 000	200 000
Kristiansand	500 000	650 000	1 150 000
Larvik		250 000	250 000
Mos	650 000		650 000
Oslo	2 000 000		2 000 000
Porsgrunn		250 000	250 000
Sandefjord	500 000		500 000
Stavanger	1 000 000	600 000	1 600 000
Tromsø	650 000		650 000
Trondheim	700 000	600 000	1 300 000
Tønsberg og Færder	700 000		700 000
Ålesund		750 000	750 000
Totalt	10 000 000	5 000 000	15 000 000

¹ https://www.regjeringen.no/contentassets/ff601d1ab03d4f2dad1e86e706dc4fd3/barn-som-lever-i-fattigdom_q-1230-b.pdf

² Kommunene som kunne søke var: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Larvik, Ålesund, Arendal, Porsgrunn, Haugesund, Tønsberg, Halden, Moss, Hamar, Gjøvik.

En oversikt over føringer for tildeling av midler er vedlagt.

Erfaringer

Oppsummeringen av bibliotekenes tiltak og erfaringer er basert på sluttrapporter fra seks av kommunene og foreløpige rapporter fra resten. Det må understrekes at koronapandemien som inntraff i 2020 har bremsset mange av de planlagte tiltakene, og flesteparten av bibliotekene vil gi sluttrapport innen utgangen av 2021.

Det kan være interessant å se bibliotekenes tiltak og erfaringer i lys av rapporten *Snakk om fattigdom*³, som ble utgitt av Kirkens Bymisjon i 2019, og som peker på seks suksessfaktorer for kommunenes arbeid med fattigdom:

1. Lokal forankring
2. Tverrsektorielt samarbeid
3. Åpen dialog med foreldre og barn
4. Langsiktig perspektiv på arbeidet
5. Tidlig innsats – både for barn og ungdom
6. Engasjerte og kompetente ansatte

I rapporten anbefales økt bevissthet om fritidsaktiviteter som tiltak.

Rapportene fra bibliotekene går i liten grad konkret inn på sammenhengen mellom de gjennomførte tiltakene og kommunens arbeid med fattigdom, men enkelte bibliotek, som Trondheim og Tønsberg, understreket i søknaden sin at biblioteket inngår i kommunale planer for fattigdomsbekjempelse.

Tilnærming til målgruppen

Bibliotekene har valgt varierende strategier for å fange opp målgruppen med midlene, altså barn og unge som vokser opp i inntektsfattige familier.

I de største byene, som Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger, er tiltakene lagt til deler av byene som er definert som områder med levekårsutfordringer. Fredrikstad og Moss peker særlig på ungdom fra bykjernen som målgruppe.

Flere av de mindre byene understreker at det er et mål for biblioteket å utvikle seg til et sted der barn og unge kan få kunnskap og opplevelser sammen uavhengig av sosiokulturell bakgrunn og økonomisk status og skape gode relasjoner på tvers av samfunnslag og befolkningsgrupper.

Bibliotekene har tilnærmet seg primærmålgruppen i samarbeid med kommunale instanser og ved rekruttering gjennom skoler og barnehager, kulturskole, fritidsklubber, helsestasjon, barnevern og aktører som Kirkens Bymisjon, Redd Barna og NAV. I Gjøvik samarbeidet biblioteket i 2019 med NAV, som hadde prosjektet *Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier*, og ga disse familiene prioritet ved påmelding til aktiviteter.

Tiltak og aktiviteter

Variasjonen i aktiviteter og tiltak har vært stor. Noen har knyttet midlene til avgrensede satsinger, andre har benyttet dem til et styrket og bredere tilbud.

³ <https://kirkensbymisjon.no/snakk-om-fattigdom/>

Flere bibliotek har brukt midlene til å sette i stand nye eller å oppgradere lokaler. Dette gjelder Fredrikstad, som har etablert lokalet *LittFri* for ungdom 13-18 år i samarbeid med Litteraturhuset. Det gjelder også Moss, som med prosjektet *Fritt spillerom*, bygger et rom i biblioteket dedikert til verkstedaktiviteter, medieproduksjon og utøvelse av E-sport. Bergen har brukt deler av midlene til lærings- og aktivitetsrom på bydelsfilialer. Larvik og Porsgrunn har planer om egne rom for barn og unge for aktiviteter etter skoletid, og Gjøvik har fått oppgradert sin avdeling for barn og unge. Sølvberget i Stavanger har brukt en del av sine midler til *Kvernevikprosjektet*, der opprustning av et skolebibliotek sto sentralt.

Andre har brukt midlene til avgrensede aktivitetssatsinger, som *Digital kveld* i Bodø, *makerspace* i Halden eller prosjektet *UngPress*⁴ i Arendal, der skoleelever skulle få oppleve mestring og lære om kildebruk ved å produsere meningsfullt innhold i ulike digitale formater i samarbeid med skoler.

Flere av bibliotekene har rettet noe av innsatsen mot barnehager og skoler gjennom lesestimuleringstiltak.

Mange av bibliotekene har trukket ungdommer direkte inn i aktivitetene, spesielt i utforming av nye lokaler, men også på andre måter. I Oslo er midlene benyttet til å ansette ungdommer som aktivitetsledere i bydelsbibliotekene⁵, og det samme er gjort med varierende omfang og former i Arendal, Gjøvik, Halden, Kristiansand og Stavanger. I Bodø har ungdom i flere år hatt ansvar for gjennomføring av Digital kveld.

Midlene har i stor grad gått til å etablere tilbud i skoleferiene, gjerne under navn som Sommerklubb, Sommerbiblioteket, Sommercamp eller Feriebiblioteket, og det er stor variasjon i hva som tilbys. Det kan f.eks. være kurs, kreative verksteder, lesesirkler, spillturneringer, koding, kortere ekskursjoner og hobbyaktiviteter på biblioteket. Tilsvarende er det opprettet tilbud på faste ukedager, gjerne rett etter skoletid, som Onsdagsklubb eller Familielørdag med en del av det samme tilbudet i tillegg til arrangementer. Ferietilbudene eller ukedagstilbudene kan være nyopprettede, eller de har blitt styrket og utvidet gjennom de tildelte midlene, gjerne ved at det er kjøpt inn utstyr til verkstedaktiviteter eller datautstyr.

Samarbeid

Selv om koronapandemien har vært utfordrende, ikke bare for bibliotekene, men også for aktuelle samarbeidspartnere, har en viktig effekt av satsingen vært at den har gitt bibliotekene anledning til å prøve ut nye samarbeid. Det er etablert mange gode lokale samarbeid, både gjennom arbeidet for å nå barn og unge i målgruppen, gjennom samarbeidet med andre aktører som jobber med tiltak for målgruppen og i samarbeid med ulike ressursmiljøer om konkrete aktiviteter.

Det påpekes av mange at det gjort nyttige erfaringer i samarbeid med frivillige i flere av delprosjektene. Gjennom samarbeidene har man kommet tettere på aktuelle lokale aktører, og det er lagt grunnlag for nye samarbeid og nettverk. Sølvberget i Stavanger trekker spesielt fram positive erfaringer fra samarbeidet med kommunens avdeling for oppvekst og utdanning om skolebibliotekutviklingen i *Kvernevikprosjektet*. Deichmanske bibliotek har særlig påpekt positive virkninger av å ta lokale ungdommer inn i organisasjonen, både for ungdommene selv og for biblioteket.

⁴ <https://www.ungpress.no/>

⁵ <https://www.ks.no/fagomrader/innovasjon/innovasjonsledelse/innovasjonsbarometeret-2020/holmlia-bibliotek-tenker-nytt/>

Oppsummering

Ut fra bibliotekenes rapporter å dømme er formålet med tilskuddet oppnådd. Midlene har i stor grad bidratt til å utvikle kultur, deltakelse og møteplassfunksjonen for barn og unge i de 17 bibliotekene som har vært del av ordningen.

Alle har gjort en særskilt innsats for at barn og unge i inntektsfattige familier skal kunne delta i tilbud sammen med jevnaldrende. Mange ulike metoder og kanaler er brukt for å nå fram til målgruppen og å legge til rette for økonomisk utjevning. Erfaringene til bibliotekene tilsier at tiltakene har vært vellykket, og midlene har vært til god hjelp for å etablere nye tiltak og utvide bibliotektilbudene for barn og unge i områder med levekårsutfordringer.

Satsingen har bidratt til et omfattende samarbeid mellom bibliotekene og ulike frivillige organisasjoner, bidratt til å styrke og utvikle slike samarbeid, etablert nye nettverk og framskaffet gode eksempler.

Enkelte av bibliotekene nevner at tilbudene som er etablert med midlene vil bli videreført permanent. Andre påpeker at tilbudene ikke ville kommet i stand uten midlene og er bekymret for videre drift. Flere av bibliotekene har koblet satsingene sine til prosjekter som er finansiert gjennom andre aktører som Sparebankstiftelsen⁶ og BufDir⁷.

Satsingen har skapt positiv oppmerksomhet om bibliotekene og medført flere artikler i lokalpresse og på nettsider.

Vedlegg

- Føringer for tildeling av barnefattigdomsmidler
- Bibliotektiltak mot barnefattigdom. Oppsummering av rapporter fra bibliotek som har mottatt midler

⁶ <https://www.sparebankstiftelsen.no/no/tildelinger-arenaer-for-tilhorighet>

⁷ https://www.bufdir.no/Tilskudd/Soke_om_tilskudd/Barn_og_ungdom/lavinntekt/